צפריר ידיד-עם

לתשעה באב

לזכר עולם יהיה הצדיק והקדוש, כמלאך הא-לקים הרב מנחם מנדל בן הרב לוי יצחק שניאורסון זכותו תגן עלינו.

יום שרע מזלו

"משנכנס אב ממעטין בשמחה. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה - כך משנכנס אדר מרבין בשמחה. אמר רב פפא: הלכך, בר ישראל דאית ליה דיטא בהדי נכרי - לישתמיט מיניה באב דרע מזליה"[1].

בימינו אנו, קשה לנו לתפוס מהי משמעות הדבר של זמן שמזלו רע. אך בזמן הגמרא, לא די שהבינו את משמעות עניין הזמן המוכן לפורענות, אלא גם הגיעו על ידי תפיסה זו למסקנה שבית המקדש השני נחרב בתשעה באב:

בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, וחרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר[2].
חרב הבית בראשונה, דכתיב 'ובחודש החמישי בשבעה לחודש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים וישרוף את בית ה'', וכתיב 'ובחודש החמישי בעשור לחודש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלים'. ותניא: אי אפשר לומר בשבעה, שהרי כבר נאמר בעשור. ואי אפשר לומר בעשור, שהרי כבר נאמר בשבעה. הא כיצד? בשבעה נכנסו נכרים להיכל, ואכלו וקלקלו בו שביעי ושמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו ... והיינו דאמר ר' יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור - לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף. ורבנן? אתחלתא דפורענותא עדיפא. ובשניה מנלן? דתניא: מגלגלין זכות ליום זכות וחובה ליום חייב[3].

1 תענית כט ע"ב
2 תענית כו ע"ב
3 תענית כט ע"ב

המאורע גורם

לא התאריך בלבד, שהוא מוכן לפורענות יותר משאר תאריכים, גורם, אלא אף המאורע, חורבן בית המקדש, גורם. למעשה, כל פורענות הבאה על עם ישראל בכלל ובפרט, יונקת את כוחה ונמשכת מכח הפורענות של חורבן הבית. המקדש, ולפניו גם המשכן, היה מונע מן המזיקים להזיק, ומן הפורענויות להתפרע:

בשבועות[4] אמרינן דהשיר שהיו אומרים בשעה שמוסיפין על העיר ועל העזרות היינו שיר של פגעים, והיינו יושב בסתר עליון שהוא השיר להגן מפני המזיקים שפוגעים בבני אדם להזיקם.[5] וכתב רש"י דעל כן אומרים אותו בשעה שמוסיפין על העיר ועל העזרות משום שאמר משה בהקמת המשכן דכתיב 'ויברך אותם משה' ומה ברכן? יה"ר שתשרה שכינה וכו' ויהי נועם וכו'.

וביאור הקשר המיוחד של השיר של פגעים למשכן ולמקדש הוא ע"פ מה שאמרו חז"ל[6]:

> "א"ר יוחנן: עד שלא הוקם המשכן היו המזיקין מתגברין בעולם לבריות. משהוקם המשכן ששרתה שכינה למטה, כלו המזיקין מן העולם. הדא הוא דכתיב: 'ונגע לא יקרב באהלך' זה אהל מועד",

והרי שנפיש חיליה של המשכן לכלות המזיקין ולפיכך מעניינם של הקמת המשכן וקידוש העזרה הוא השיר של פגעים.

והנה איתא במדרש איכה[7]:

> "מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל, והיה לה בן תשחורת ומת, והיתה בוכה עליו בלילה. והיה רבן גמליאל שומע את קולה, והיה נזכר חורבן בית המקדש, והיה בוכה עליו בלילה עד שנשרו ריסי עיניו, וכיוון שהרגישו בו תלמידיו עמדו ופינו אותה משכונתה".

לכאורה, וכי היה זקוק רבן גמליאל לבכייתה של האלמנה כדי להזכר מחורבן בית המקדש? אכן שורש הדבר הוא, חורבן בית המקדש אינו רק חורבן הכלל, אלא שהוא מקור כל האסונות של הכלל ושל הפרט שאירעו ושהיו מאז אותו חורבן. כל הנחלים, נחלי הדם

---

4 טו ע"ב

5 "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש ... ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם" (אבות ה', ז), ועל כן כשהרחיבו את ירושלים היו אומרים שיר נגד המזיקים. (צ.י.ע.)

6 במדב"ר פרשה י"ב, ג

7 פרשה א'

והדמע, של צרות ישראל בכללות ובפרטות, הולכים אל הים, חורבן בית המקדש, אשר גדול כים שברו. וכן שנינו[8]:

"מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה", "ובכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו"[9].

כי קיומו ובניינו של המקדש מסלק את המזיקים והפגעים, וחורבנו גורם לחיזוקם והתפשטותם. ולפיכך כשראה ר"ג לנגד עיניו את חורבנה ואסונה הפרטי של האלמנה, ואזניו שומעות את זעקת בכיה קורע הלבבות, מיד הפנה את מבט רוחו לעבר מקור המקורות של האסון הזה ושל כל האסונות הכלליים והפרטיים, והיה נזכר בחורבן בית המקדש, והיה בוכה עמה עד שנשרו ריסי עיניו (מקדש מרדכי[10], עמוד שלא-שלב).

ממילא מובן, שבהיבנות בית המקדש ייעצרו המזיקים, ולא יהיו עוד צרות, לא לכלל ולא לפרט.

הרב בעל "אהל יעקב" מביא על עניין זה משל:

"מעשה באב עשיר, ששלח את ארבעת בניו לעיר הגדולה, ללמוד בישיבה. מפעם לפעם היו הבנים שולחים מכתבים ובהם דרישות שלום ובקשות פעוטות. יום אחד, חלה אחד האחים ונפל למשכב. הרופא שהוזעק אליו קבע שמחלתו אנושה, וכדי להבריאו יש צורך בטיפול ממושך ובתרופות יקרות. ישבו האחים לכתוב לאביהם מכתב: מה שלומך, אבא? מה שלום כולם? האם תוכל לשלוח חליפה למשה, שעון עבור יהודה, אלעזר מבקש מגבעת חדשה, ויצחק צריך תרופות יקרות מפני שהוא עומד למות ...

מכיוון שהתרופות נצרכו באופן דחוף, החליטו לשלוח מכתב זה כמברק. באו לסניף הדואר, וביקשו לשגרו. הפקיד קרא אותו, ושאל: השתגעתם? האם אתם חושבים שאביכם ישלח לכם חליפה, כובע ושעון, כאשר אחיכם עומד למות? הלא הוא יכעס עליכם על שבשעה כזו אתם עסוקים בזוטות כאלו. כתבו את הסכום הכולל הנדרש לכם, בלי פירוט, ואז ישתמש בו כל אחד לצרכו.

והנמשל: הגאולה תביא פתרון לכל המצוקות, תפתור את כל הבעיות, תניס את כל הדאגות. כל הצרות הן בגלל הגלות והחורבן. ובבקשת הגאולה אנו מבקשים למעשה את כל הטוב, האור הזוהר. מבקשים כי אור חדש על ציון יאיר, ונזכה כולנו במהרה לאורו" (הופיע בעלון "מעיין השבוע", גליון מספר 165).

---

8 סוטה מח ע"א

9 גמ' שם, מט ע"א

10 ר' מרדכי אילן, בעמ"ס כנסת ראשונים.

היתהפכא

על פי כל זה ברור מדוע יגוזו כל הפגעים והצרות בהיבנות המקדש. אך דבר נוסף נחוץ לבאר כאן: מהו העניין שיהפכו כל הצרות לטובה? מהו העניין בזה ש"צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים"[11]?

ונוסיף על שאלות אלו שאלה נוספת: "... ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו... והיינו דאמר ר' יוחנן אילולי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף"[12]. והנה אנו רואים בהלכות תשעה באב, שדווקא בזמן בו נשרף בית המקדש יש הקלות בדיני האבלות (מחצות ואילך[13]). כל עניין זה דורש ביאור.

ניתן לבאר ע"פ המימרא: "בתשעה באב נולד מושיען של ישראל"[14], שהגאולה תבוא דווקא מתוך הגלות. האור יבוא דווקא מתוך החושך. אך לא רק במובן החושך הגמור שלפני הזריחה, לא רק במובן של "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול"[15]. אלא הדבר הוא מהותי יותר: הפיכת הרע לטוב, והחושך לאור. העם ההולכים בחושך ראו שאין החושך אלא אור גדול.

"שלימות הטוב והאור היא דווקא כאשר הם צומחים מתוך הרע והחושך. דווקא כאשר החושך נהפך לאור והרע מתהפך לטוב - זוהי השלימות הגדולה ביותר שניתן להגיע אליה".

"הטוב כשהוא לעצמו עדיין אינו מבטא את השליטה המוחלטת על כל המציאות. אולם כאשר הרע עצמו הופך לטוב, או אז מתגלה מלוא עוצמתו של הטוב, עד שאפילו הרע עצמו משתעבד לו ונעשה טוב".

"יש בגלות ובחורבן טוב כמוס ונעלם, שיתגלה רק בבוא הגאולה. בגלל הטוב הזה יהפכו ימי החורבן עצמם לימים טובים" (מתוך שיחת השבוע, מספר 340).

---

11 זכריה ח', יט

12 תענית כט ע"א

13 טור, או"ח, תקנ"ט, א' בב"ח ובב"י; שו"ע, או"ח, תקנ"ד, כ"ב בהגה.

14 ע"פ איכה רבה פרשה נ"א.

15 ישעיה ט', א

בניין בית המקדש השלישי

"מי יבנה את בית המקדש השלישי? בכמה מקומות נאמר שירד מן השמים[16], ובמקומות אחרים נאמר שייבנה בידי אדם (מלך המשיח)[17]. אחד ההסברים לכך הוא, שבניין ביהמ"ק השלישי יהיה משולב ממעשי אדם וממעשי שמים: תחילת בניינו תהיה על ידי אדם, ולתוך הבניין הזה ירדו דברים מהשמים.

שילוב דומה היה קיים בביהמ"ק בנושא הקרבנות. מצד אחד נצטוו הכהנים להביא אש לצורך הקרבת הקרבנות, ומצד שני היתה יורדת אש מן השמים[18]. האדם צריך לעשות את המוטל עליו, ואז מוסיף הקב"ה את השלימות העליונה מן השמים" (מתוך שיחת השבוע, מספר 342).

בבית ראשון היה יתרון בתחום הקדושה היורדת מלמעלה, אולם העולם עצמו טרם היה כלי מוכן לגילויים כה נעלים. בבית שני היתה הזדככות גדולה מלמטה, שכן בוניו היו בדרגת בעלי תשובה, אולם הקדושה שהאירה בו לא היתה בדרגה כה גבוהה[19]. בבית שלישי יהיה שילוב של הזדככות גבוהה מלמטה, ושפע רב מלמעלה.

ועתה, אתה הקורא מאמר זה עשה את המוטל עליך מלמטה, וחזק בך את האמונה ביציאת המשיח ובבניין ביהמ"ק השלישי, ובזה בוודאי תתעורר אתערותא דלעילא ויושפע שפע רב ונזכה לגאולה קרובה, אמן.

16 זהר, ח"ג, רכ"א, א; תנחומא, סוף פרשת פקודי; רש"י, ראש השנה ל סוף ע"א, ד"ה "לא צריכא"; רש"י, סוכה מא סוף ע"א, ד"ה "אי נמי" ותוס' שם; שבועות טו ע"ב, תוד"ה "אין בניין".

17 רמב"ם, הלכות מלכים, י"א, ד.

18 אע"פ שהאש יורדת מן השמים, מצווה להביא מן ההדיוט" עירובין סג ע"א; יומא כא ע"ב.

19 חמישה חסרונות שהיו בבית שני, עיין יומא כא ע"ב.